

prosinec 2009

Záznam z diskuze „Vztah české společnosti k cizincům po 20 letech demokracie“

Alice Doleželová

Abstrakt:

Dne 3. 11. 2009 pořádalo Multikulturální centrum Praha v Českém centru Praha diskusi zaměřenou na vztah české společnosti k cizincům po 20 letech demokracie. Na diskusi vystoupili odborníci na toto téma - socioložka Yana Leontiyeva, politolog Pavel Barša a vietnamská studentka Tran Vu Van Anh.

Úvodní slovo diskuze patřilo **Tran Vu Van Anh**, která se narodila v České republice rodičům pocházejícím ze severního Vietnamu. V České republice žije přes patnáct let a domnívá se, že v posledních letech se česká společnost vůči cizincům otevřela a přístup k nim je mnohem vlídnější než dříve, kdy bylo poznat, že Češi na cizince ještě nebyli příliš zvyklí. Domnívá se, že v tomto ohledu jsou Vietnamci k cizincům více otevření než česká společnost.

S dalším příspěvkem přišel politolog **Pavel Barša**, který se zabývá migračními politikami v Evropě a odkazoval na svou knihu Přistěhovalectví a liberální stát z roku 2005 (spoluautorkou Andrea Baršová), která přinesla přehled přistěhovaleckých politik v některých zemích a zabývá se mimo jiné pracovní migrací. Podle něj je to právě pracovní migrace, která funguje jako jakýsi indikátor otevřenosti společnosti nejen vůči pracovním migrantům, ale je indikátorem celkového přístupu státu a společnosti k migrantům. V knize došli autoři k závěru, že Česká republika ještě nemá příliš vyjasněno, jak se k pracovní migraci postavit a jak ji pojmout. Zhruba od roku 2002 přistěhovalecká politika v ČR nebyla rozhodována na základě jasné koncepce, ale na základě požadavků z Evropské Unie. Od roku 2005 se ale i média začínají více zajímat o přítomnost cizinců na území ČR a podněcují širší diskusi o přístupu českého státu k cizincům. Pavel Barša v diskusi nastínil dvě možnosti:

1. model - model dočasné pracovní migrace prosazovaný např. v západním Německu do poloviny 90. let minulého století. Tento model vychází z představy, že cizinci, kteří jsou v zemi za účelem práce, tam jsou jen dočasně, a že se po určité době vrátí do své země původu. Předpokládá, že separace mezi cizinci a domácími obyvateli bude existovat navždy, cizinec navždy zůstane cizincem, ačkoliv žije v zemi třeba 15 let.

2. model – model, který se zformoval v západoevropských zemích (Francie, Velká Británie i Německo) ke konci 90. let minulého století, kdy se tyto země začaly postupně samy vnímat jako přistěhovalecké země, tzn. začaly počítat s tím, že přistěhovanci můžou v zemi za jistých podmínek zůstat natrvalo a dokonce se třeba stát i občany dané země. V knize se autoři přiklonili k druhému modelu jako k modelu, který by ČR mohla zvolit. Avšak nyní po čtyřech letech od vydání knihy se Pavel Barša čím dál více ujišťuje v tom, že se ČR kloní spíše k modelu prvnímu. Existuje několik okolností, které ho o tom přesvědčily. Zaprvé ekonomická krize, respektive to, co se okolo ní vytvořilo v médiích a která ukázala, že čeští politici a velká část médií chápou cizince jako dočasné přistěhovance a v případě ekonomické krize jsou to právě oni, kteří přijdou o práci. Zadruhé to byl krach projektu zelených karet, který byl založen na předpokladu, že se usnadní způsob, jakým tu cizinci získávají zaměstnání či povolení k pobytu. O tento projekt však nebyl projeven velký zájem, jelikož se podle Pavla Baršy zjistilo, že cizinci, kteří by v ČR získali touto cestou povolení k práci, měli by pak stejné podmínky jako čeští pracovníci. Podle Pavla Baršy je poptávka zejména po agenturních pracovnících, kteří nemají stejná práva jako Češi a tudíž jsou pro podnikatele „levnější“, tedy výhodnější. I z tohoto jevu Pavel Barša usuzuje, že česká společnost je vůči cizincům stále spíše uzavřená.

Yana Leontiyeva ze Sociologického ústavu představila výsledky nového výzkumu Sociologického ústavu, který se zabýval názory české veřejnosti na přítomnost cizinců v ČR. Jedním ze zkoumaných názorů bylo např., zda se má nějakým způsobem omezovat zaměstnávání cizinců v regionech s vysokou nezaměstnaností nebo upřednostňovat některé kategorie cizinců. V roce 1993 se dvě třetiny respondentů se domnívaly, že je potřeba zavést omezující opatření pro cizince a nelze příliš přesně monitorovat, zda dochází ke zlepšení. V roce 2003 však vyšlo najevo, že někteří považují cizince za lépe výkonné než Čechy. Před rokem 2003 ještě nebyl příliš vyhraněný názor, zda rozlišovat mezi pracovníky z Evropské Unie a pracovníky třetích zemí. Po roce 2003 už je vidět jistý rozdíl. V letech 2003 až 2009 se více než polovina Čechů přiklonila k názoru, že zaměstnávat cizince je správné. V jiném šetření však vyšlo najevo, že v letech 1995 až 2003 byla vnímána cizí pracovní síla jako velká konkurence. Od roku do roku 2009 většina oslovených vnímá cizí pracovní sílu jako faktor, který ohrožuje české pracovníky, a domnívá se, že cizinci by měli být zaměstnávání pouze v profesích, o které Češi nemají zájem a neměli by být vůbec zaměstnávání v regionech s vysokou nezaměstnaností.

Po příspěvku Yany Leontiyevy následovaly dotazy z publika. Nejprve proběhla krátká debata o úspěchu projektu „Zelené karty“. Pavel Barša dodal, že se Česká republika příliš nepoučila z německého modelu a stále je snaha regulovat migraci v Česku jako migraci dočasnou a nečiní se příliš vstřícné kroky vůči dlouhodobě zde žijícím migrantům, aby se cítili jako plnoprávní příslušníci společnosti. Yana Leontieva doplnila, že neúspěch v posunu v migrační politice nelze svádět pouze na momentální ekonomickou krizi, avšak oceňuje, že projekt zelených karet se snažil o legislativní zakotvení a lze jen odhadovat, jaký by měl projekt úspěch, kdyby ekonomická krize nenastala.

Následoval osobní dotaz na Tran Vu Van Anh, zda se dnes již cítí být Češkou a jak jsou na tom v tomto ohledu její rodiče. Odpověděla, že má dvě rodné země, jelikož se v Česku narodila a žije tu již 15 let, a nemůže říct, která země pro ni více znamená. Plánuje zde však nadále žít a založit rodinu zejména kvůli lepší životní úrovni a přístupu ke vzdělání pro budoucí generace. Její maminka by se však chtěla vrátit do Vietnamu už i kvůli jazykové bariéře.

Další dotaz mířil na Pavla Baršu a týkal se problematiky, jakým způsobem pomoci otevřít českou společnost vůči migrantům. Barša odpověděl pomocí příkladu rozdílu mezi Američany a Čechy. Američané jsou v tomto ohledu velmi otevření a vnímají přístup Čechů (kteří nepovažují člověka narozeného v ČR jako Čecha, jelikož má jiný etnický původ) jako rasismus. Barša se však snaží vysvětlit, že v ČR to není příliš otázka volby, ale spíše jistá tradice etnického národa, která se v České republice rozvíjí od 19. století. Lidé v České republice jsou vychováni v určité tradici, kdy definice *češství* je u nás dána etnicí. Tento přístup však nelze změnit ze dne na den, je to dlouhodobý proces, který je možné podporovat dvěma způsoby. Jedním z nich jsou vzdělávací programy a tím druhým globální kultura (internet, televize, atd.). Německo by pro nás mohlo v tomto ohledu být zajímavým příkladem, jelikož mělo dříve stejnou etnickou definici národní identity, ale zejména mladší generace již vnímá koncept „němectví“ v širším slova smyslu.

Další dotaz pro Yanu Leontiyevu zněl, zda někdy proběhl v Česku výzkum mezi cizinci o tom, jestli se cítí být Češi, či zda se cítí být v ČR jako doma. Odpověděla, že v tomto směru spíše proběhly menší výzkumy. Výzkum, který proběhl ve třech velkých českých městech, však dokázal, že vnímání „domova“ je mezi jednotlivci velmi odlišné a tato otázka je velmi subjektivní.

Příspěvek z publika zmínil, že migranti se vlastně často Čechy stát nechtějí, chtějí zůstat cizinci a zároveň mít stejná práva jako čeští občané. Pavel Barša reagoval, že britská či americká identita umožňuje být Američanem i např. Íráncem zároveň, česká tradice však takovou dualitu zatím neumožňuje.

Pavel Barša ke konci diskuze shrnul, že lidé jsou obecně více schopni přijmout mezi sebe menšinu, která se od nich tolik neodlišuje. Čím je více odlišná, tím jde integrace hůře. Domnívá se, že bez politického boje a veřejné diskuze proměna české identity z etnické na kosmopolitnější jen tak sama o sobě neproběhne. Yana Leontiyeva dodala, že za posledních dvacet let došlo k výrazné změně, Češi se stále častěji setkávají s cizinci a i to přispívá k vyšší míře tolerance a otevřenosti.

Diskuse byla uspořádána v rámci projektu Kvalitními informacemi ke kvalitní integraci, který je podpořen Evropským integračním fondem.

Článek vznikl v rámci projektu "Kvalitními informacemi ke kvalitní integraci" Multikulturního centra Praha za podpory Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.